

THEATRALIZATION IN THE PEDAGOGICAL PROCESS

Georgi Vassilev

Abstract: *The trained teacher is a visionary in the creativity of the learning process. It transforms the function of a spiritual organizer, filling with content the delicate connection between the world of the adolescent and the awareness of the adult.*

In order to possess this skill, it is necessary for the future teacher to develop communicatively artistic expressive and interpretive qualities necessary for his pedagogical artistry.

Keywords: *Dramatization; Artistic Communication; Competence; Pedagogical Artistry*

ТЕАТРАЛИЗАЦИЯТА В ПЕДАГОГИЧЕСКИЯ ПРОЦЕС

Георги Василев

Ключови думи: *театрализация; художествена комуникация; компетентност; педагогически артистизъм*

Съвременните тенденции към хуманизация в образованието, налагат не само постигане на качествено обучение, но и осигуряване на така необходимия психологичен комфорт на подрастващите във всички образователни институции. Необходимостта от организиране на образователна, подкрепяща, приобщаваща среда е задължително условие, свързано с активизиране на любопитството и любознателността на подрастващите и стимулирането им към свободна интерпретация на видяното, прочетеното и разказаното.

Добре подготвеният учител е **визионер** в творчеството на учебния процес. Той претворява функцията на одухотворен организатор, като изпълва със съдържание деликатната връзка между **света на подрастващия и осъзнатостта на възрастния**.

За да притежава това умение е необходимо в бъдещият учител да се развиват комуникативно художествените изразителни и интерпретаторски качества необходими за неговият **педагогически артистизъм**.

Техниките на „**педагогическия артистизъм**“ в педагогическия процес са задължителни за съвременните педагози.

Приоритетно в процеса на изграждане на бъдещия педагог, да стои и още една важна задача – овладяването на словесноизпълнителските техники, драма формите и драма технологията за пълноценното претворяване на артистичната компетентност в работата на педагога - бъдещ учител.

Понятието „**артистизъм**“ ще се разглежда в настоящия доклад като възможност за творческо прилагане на усвоените театрални форми и драма техники в педагогическата работа в процеса на обучение на бъдещите учители.

Прилагането на това определение се налага, тъй като в него се обобщава смисъла на действието и въздействието на театрално педагогическите методи, заложи в системата на Станиславски (Stanislavskiy, 1957).

В контекста на педагогическата наука, това определение дава възможност да се обединят в едно понятие необходимите артистични компетентности, задължителни за прилагането на драма техниките и технологиите в педагогическата работа. Разтълкувани и прилагани от Немирович - Данченко, драма техниките, извън сценичната форма, изключват основния краен компонент на „**превъплащане**“, който е заложен в драма процеса на сценичност, тъй като педагогът, овладял тези техники ги прилага като учител т.е. *тълкувател, визионер и организатор в процеса на обучение*, а не като драматичен актьор. Чрез тези компетентности, за по-кратко – **артистизъм**, той е призван да мисли асоциативно, да провокира творческото си въображение за да преподава **образно**.

В настоящото определение се включва още и нагласата за *претворяване на литературен текст в драматизация и театрализация*. Учителят във функцията си на *претворител е организатор, визуализатор и изпълнява режисьорски задачи (тълкувателни и постановъчни) и организира образователния процес*.

Артистизмът на педагога е компетентност, която изгражда педагогическото майсторство и позволява на педагога да създаде образност на своята педагогическа функция.

Педагогическият артистизъм е компетентност, функционираща само в активното педагогическо творчество. Това е способност към органично съществуване, стремеж към нестандартни решения чрез *образни асоциации*. Съвременните обстоятелства, в които е поставен педагога е *постоянното му съперничество с източниците на информация, която в повечето случаи е консуматорска и недостатъчна*. В тази провокативна среда той е длъжен да представи образи и вдъхновения пред подрастващия, да създаде творческа атмосфера и предпоставки за комуникация, да провокира желан и ползотворен педагогически процес. Следователно овладяването на **артистичната компетентност** на учителя е процес на развитие на неговата емоционалност, емпатия, въображение, наблюдателност, способност към комуникативна импровизация. Прилагайки я в педагогическия процес на обучение, може да се определи като **педагогически артистизъм**.

„Педагогическият артистизъм реализира творческата индивидуалност на педагога, която по своите характеристики, качества и творчество е професионализъм“ (Акратова, 2012).

Професионалната компетентност на студентите от педагогическите специалности се формира на базата на усвоени педагогически знания и умения

усъвършенствана комуникативност. При тяхното усвояване преминаването от *абстрактното* към *конкретното* формира нивото на изграждане на педагогическата мисъл и цели. Това е пътят, който е основен начин за формиране на точен теоретичен анализ и понятиен апарат и способен да формира педагогическата мисия в съвременното ни общество. Европейската образователна рамка подчертава целите на образователните системи: учениците трябва да постигнат в края на задължителното си образование няколко основни умения, за да функционират в променящото се общество.

Ключовите компетенции, определени за всички страни от Европейския съюз, които са адаптирани и към българската образователна система са:

1. Комуникативни умения – учене на езици.
2. Математическа компетентност.
3. Компетентност в знания за взаимодействие с физическия свят – физика и химия.
4. Обработка на данни и компютърни умения.
5. Социални и граждански компетенции.
6. Културни и артистични компетенции.
7. Умения за учене.
8. Автономност и лична инициатива.

Един от основните етапи на овладяване на педагогическия артистизъм са комуникативните знания, умения и компетентности, които изграждат необходимата за педагога **артистичната компетентност**. Създаването на предпоставки за аналитичност при усвояване на знанията се стига до правилното формиране на теоретичния анализ, който не е възможен без трайно усвоени педагогически знания, заложи в **педагогическата компетентност**.

Педагогическата компетентност се базира на единството на теоретическата и практическата готовност, която формира основата на:

- изработване на умения за решаване на определени педагогически задачи;
- знания за личността, знания за комплексните образователни и възпитателни задачи и умение да се конкретизират;
- изработване на умения да „построй“ и „раздвижи“ правилно конструиранияте образователни и възпитателни цели и модели;
- изработване на умения за намиране на взаимовръзка между компонентите и факторите за възпитание: активизиране на личността, превръщайки я от обект в субект;

- изработване на умения за анализ и самоанализ на реализираните и реализуемите задачи;
- изграждане на постоянна система за моделиране на нивото на подготвеност, която създава основата за развитие на компетентността.

Студентите от педагогическите специалности-бъдещи учители чрез усвоената постоянната система от ценности, правят педагогическата компетентност функционираща и затова главният критерий за нейната устойчивост е в непрекъснатото ѝ развитие.

За да се осъществят предвидените резултати се предполага и развитието на следните компетентности, формиращи педагогическата компетентност:

- „диференциално–психологическата компетентност, която развива уменията студентите да се изявят чрез техните личностни особености и целенасоченост;
- автопсихологическата компетентност, която формира умение за правилно формулиране на нивото на дейност, анализ на способностите, знание и професионално усъвършенстване, фокусиране върху недостатъците в дейността и начините за тяхното отстраняване“.

Овладеяването педагогическата компетентност е достъпно за всеки студент-педагог, вложил усилия да усвои формалната образователна база от компетентности като наука.

„Днес учителят отново е човекът, който трябва да покаже, че е способен като професионалист и възпитател да обучава и възпитава, като същевременно преустройва себе си, да се обновява и творчески да обогатява своя опит. Майсторството на учителя поражда потребности у учениците и те да опитат да му подражават, да влязат в ролята на изследователи, на създатели на ценности, на творци.“ (Alexieva, 2015: p. 7).

Педагогическата компетентност - това е знание, умение и създадени познавателни навици, които позволяват синтезирането на определени изводи и съответните постъпки. Компетентността е път в развитието на личността на педагога и способност да употребява компетенциите в действена педагогическа ситуация.

В еволюцията на педагогическата наука съвременният педагог, безкористен в своя стремеж към усъвършенстване, се стреми към най - пълноценно представяне на учебния материал, влага сърце и ум, за да постигне реализацията на своята педагогическа цел.

„Съвременната педагогика неизбежно извежда на преден план педагогически технологии, основаващи се на творчеството, на плурализма и на диалога между участниците в образователния процес.“ (Alexieva, 2015: p. 32).

Педагогическата комуникативна техника, създадена като ефективен инструмент, определено е: творчество изразено чрез артистизъм. По своята

природа педагогът е творческа личност и овладеният артистизъм му помага във всяка педагогическа ситуация да прояви своите умения и знания.

Педагогическия артистизъм ще създаде желание в студентите-бъдещи учители възможност да развият естетически личността си, да провокират творческото си мислене и трайно да създадат в себе си **естетическа памет**. Чрез овладяването на педагогическия артистизъм ще се създадат релевантни методи на преподаване, като в тях учителят ще вижда себе си не само като „инструмент“ на предаване на информация и взаимодействие с учениците, но *преди всичко като личност, пресъздаваща образно духовни ценности*.

Формите на педагогическия артистизъм се определят от подхода към приложението на драматизацията и театрализацията в педагогическия образователен процес.

Драматизацията е самостоятелна форма на театър, която се развива по законите на драматургията в специфичната визия и условност на театралното действие. Тя не е вид игра, а *театрална драма форма*, която включва актьорска игра при пресъздаването (интерпретиране) на герои от литературен текст, която *визуализира* драматизма на литературния текст. В нея са включени изразните средства на театралната игра: *актьорско действие и словесноизпълнителско действие*.

Като самостоятелна форма драматизацията навлиза в педагогическата работа като *драма форма* още в началото на ХХ в.

В своите изследвания Виготски утвърждава тази форма, като най - пряко въздействие на театралното изкуство в практиката на педагога. Според него „Прилагането на импровизационна форма за работа с подрастващите, която ще провокира творческата мисъл и фантазия и е безкрайно близка до разбирането на съчинената от самите деца „драма ситуация“ и изиграна чрез импровизирани, интерпретаторски похвати, може да бъде приложена като метод в тяхното обучение и възпитание“ (Vigotskiy, 1991: p. 61).

На основата на това определение „**драма форма**“ ще се прилага през настоящия доклад **като педагогически термин**. Към **тази драма форма** може да се определят **драматизацията и театрализацията**, в основата на които е *заложена идеята за претворяване*.

Драматизацията има няколко вида в претворяването: **словесноизпълнителска** - чрез театър на словото, театър на маса, литературна композиция (рецитал) и др. и чрез **игрови театър**, където действието се играе от подрастващите, които влизат в ролята на герои за създаване на образи от литературен текст.

Определението за **игрови театър** включва: действени задачи, които изпълняват участниците в драматизацията като актьори в цялостния процес на сценичност на литературния текст претворен чрез театралната драма форма.

Съществуват и други видове игрови театър - импровизационен, образователен, но те не са предмет на настоящото изследване, поради несъответствие с театралната форма - драматизация. Те може да определят като *театрализация* поради свободната форма на сценичност.

Драматизацията разкрива множество жанрове, докато театрализацията съществува в свой *собствен жанр*. Литературния текст е съдържание, а представлението е форма.

В **драматизацията** съществува „*закрита*“ форма на сюжет, която е необходимо чрез конфликтите на героите да бъде разкрита, визуализирана, за да активира зрителя да съпреживява и да „*съществува*“ чрез образите.

В **театрализацията** тази необходимост отпада, тъй като тя е „*открита*“ форма на съществуване на героите и в нея няма необходимост те да изграждат характери, защото те съществуват в нея с готови образи. Действието се развива чрез преодоляване на драматургични конфликти на вече съществуващи обявени и изградени образи.

Драматизация е синтез от изразителни средства във формата на театър, където се разкриват реални отношения между участниците в нея на основата на жанра на литературния текст по законите на драмата посредством действия анализ за претворяване.

Театрализацията е субективна сценична художествена композиция, която създава действие във визуалната форма на театъра (атмосфера на театралност).

Театрализацията може да се раздели на два вида - **сюжетна** (по сюжет от литературен текст) и **тематична** (по определен повод или тема - концертна).

Театрализираното действие е творческа концепция изразена чрез художествените средства на театралните форми за постигане на жизнено важни духовни цели.

Органично съчетание на реалността, свързана със социалните отношения, религиозните представи и изразени чрез емоционално - художествените форми прави театрализацията актуална.

„*Театрализацията може да означава само органичното съчетание на нетеатралното, но жизнено важно събитие, пряко свързано с документален или художествен материал от ежедневието на хората. Това е комбинация, на сливане на документалното и художественото с цел да окаже въздействие върху зрителската аудитория.*“ От автора.

Театрализация - е художествена организация в рамките на определен сюжет или тема по създаден за целта сценарий, предназначен за организирана активизация на аудиторията чрез театрални форми, по законите на драматургията на основата на конкретна събитийност, пораждаща психологическа потребност в определена общност за реализацията на празнична ситуация.

Необходимо е да се отбележат и двете важни особености в педагогическият процес - **общуване чрез театър и театърът като средство за общуване**. Това са две взаимосвързани, но въпреки това различни етапи, през които подрастващите трябва да преминат при запознаването си с театралното изкуство, което ще формира определена естетическа култура на възприятие и претворяване.

Формирането на **естетическа култура** в подрастващите *чрез усвояването на сензорните еталони и съответно-еталоните за естетическа оценка на явленията, ще даде възможност за прилагането им не само спрямо театъра, но и към различните форми на изкуството въобще*. Този процес закономерно ще се осъществява при съотнасяне на субективните преживявания на подрастващите, емоциите им с характера на въздействие на овладените социализиращи възприети сензорни еталони. Именно това съотношение може да се определи като *еволюционни еталони* за естетическо възприемане в тяхното развитие. Възприемайки художествените образи, подрастващият стига до естетически и нравствени оценки и заживява в света на изкуството съобразно етапите на личностното си развитие. Това е деликатен процес, който зависи от възрастовите особености на подрастващия и от спецификата на вида изкуство и от начина на приобщаване към него. Натрупаният опит в този случай е във връзка с представите и понятията, получени при *непосредственото възприемане* на битието и тези, оформени при възприемането на *претворената* по художествен път действителност. По този начин театралното представление се превръща в нов източник на знания, като това познание става във форма на дейност, съпровождаща се със силно изразно въздействие върху комуникативната култура.

Театрализацията по метода на Действия анализ, може да се раздели на два вида - **сюжетна** (по сюжет от литературен текст) и **тематична** (концертна).

Театрализирано действие - това е творческа концепция изразена чрез художествени средства и форми на театъра за постигане на жизнено важни духовни цели. Органичното съчетание на реалността свързана със социалните отношения, религиозните представи изразени чрез художествените театрални форми създава актуалност в театрализацията.

„Театрализацията - е художествена организация в рамките на определен сюжет или тема (художествена или документална) предназначена за активизация на аудиторията (вербална, физическа или художествена) по законите на драматургията на основата на конкретна събитийност, пораждаща психологическа потребност в колективната общност за реализацията на празнична ситуация (Konovich, 1990: p. 56).

Постановката на масови театрализирани събития е особен вид режисьорско претворяване. Тя се различава от режисьорските - постановъчни концепции в театъра, операта, цирка, балета и киното. поради своята специфика да обединява в едно цяло - *пространствено пластически, художествено образни решения чрез идейно тематичен замисъл в изразителни театрални форми*. Благодарение на

своята социално-педагогическа и художествена функционалност театрализацията обвързва в художествена форма, организирането и активизирането на определена аудитория от хора. За да се създаде сценарий за театрализиран празник, е необходимо избраният художествен материал да се съобрази с участниците и се претвори чрез законите на драматургията и формите на театъра.

В театрализацията може да се приеме следното понятие за сюжет: **Съвкупност от игрови събития, обвързани в една обща линия на развитие, достигащи до кулминация във финала.**

Театрализацията в педагогическата дейност се развива и в насока свързана с нейната основна функция – детски празник: Празник на буквите, Баба Марта, 8 март, карнавал и др. Прилагането ѝ в различни форми има една основна цел създаване на духовен, художествен образ на събитието - без него тя е самоцелна и не постига желаните образователни, познавателни и възпитателни резултати.

Театрализацията е вид изкуство, което чрез обобщения *изразителен образ* на театрализираното действие, емоционално въвлича зрителя и го прави *действен* участник в събитието.

Театрализираните тържества, празници в детската градина оставят трайни емоционални следи в съзнанието на подрастващите. Спомагат за самоизразяване на индивидуалността на подрастващите и разкриват техните таланти и заложи към различни видове изкуства.

Обучението по български език и литература в начален етап има основната роля за формирането и развитието на личността. В този смисъл развитието на комуникативно речевите умения на учениците в началния етап на основната образователна степен, в рамките на обучението по български език и литература, може да внесе редица положителни промени в многоаспектното развитие на личността на ученика. Езикът като основно средство за общуване, позволява да се усвоят формите на социално взаимодействие и поведение, да се опознае действителността. Неговото усъвършенстване създава възможност за интелектуалното развитие и саморазвитие на ученика в началния етап на обучение. За Константин Величков родният език „... е средището, около което се движи цялата система на обучението, орган, без който никой предмет не може да мине“. Според него „*Езикът сам по себе си е едно от средствата за националното възпитание.*“.

В този контекст в уроците по български език и литература в начален етап на обучение, драматизацията на литературен текст провокира малкия ученик за извършване на активни действия със словесния материал и дава възможност за усъвършенстване на комуникативно речевото му развитие. В процеса на участие в драматизацията на художествен литературен текст 7-10-годишните се изграждат и като активни читатели, които го възприемат, разбират и претворяват съобразно поставените педагогически задачи.

Развитието на устната реч позволява да се усвояват формите на социално взаимодействие и поведение, да се опознае действителността. Устната реч не може да се развива пълноценно, ако децата се изразяват само в разговорен стил.

Усъвършенстването на началните опити за свободна устна реч, може да се постигне под влияние на претвореното устно художествено слово. Във всекидневната разговорна реч подрастващите не винаги успяват да подберат най-сполучливите думи, за да изразят своите виждания и мнение. Източник на правилно и уместно изразяване те могат да открият в художествено произведение, където думите и изразите са подбрани така, че в тяхното единство лесно се постига емоционално и образно въздействие. Чрез срещите си с литературния текст на различни автори малките ученици обогатяват своя език, като го правят колоритен и изразителен.

В този контекст в уроците по български език и литература в начален етап на обучение, драматизацията на литературен текст провокира учениците да извършват активни действия със словесния материал. В процеса на участие в драматизацията на художествен литературен текст 6-10-годишните се изграждат и като активни читатели, които го *възприемат, разбират, осмислят и интерпретират - претворяват, съобразно поставените педагогически образователни задачи.*

Настоящият доклад не изчерпва теоретически всички изследвани възможности, които предлагат драма формите и изпълнителските техники в процеса на прилагане на театрализацията в учебния процес, но създава предпоставки за по-задълбочени изследвания в тази област.

Библиография // References

- Akramova, M. T. (2012).** Pedagogicheskiy artistizm kak component profesionalnoy kompetentsii uchitelya (in Russian), Molodoy uchenay, 2012, №8, pp. 287-290 // [Акрамова М. Т. Педагогический артистизм как компонент профессиональной компетенции учителя//Молодой ученый. — 2012. — №8. — С. 287-290], <https://moluch.ru/archive/43/4652/> (Last view: 18.04.2022).
- Alexieva, M. (2015).** Podhodi kam uchenieto i nachina na organizirane na obuchenieto v kontexta na sotsialnite i tehni Cheskite promeni (in Bulgarian), BSU, 2015 // [Алексиева М. "ПОДХОДИ КЪМ УЧЕНЕТО И НАЧИНА НА ОРГАНИЗИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО В КОНТЕКСТА НА СОЦИАЛНИТЕ И ТЕХНИЧЕСКИТЕ ПРОМЕНИ", БСУ 2015].
- Konovich, A. A. (1990).** Teatralizovanae prazdniki i obryady (in Russian), Moscow, Russia, 1990 // [Конович А.А Театрализованные праздники и обряды, М., 1990].
- Stanislavskiy, K. S. (1957).** Rabota nad rolyu (in Russian), Sobr. Soch., vol. 4, Moscow, Russia, 1957 // [Станиславский К. С. Работа над ролью. Собр. соч., т. 4. М., 1957].
- Vigotskiy, L. S. (1991).** Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste (in Russian), Moscow, Russia, 1991 // [Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. М., 1991].

гл. ас. д-р Георги Василев

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: *28 April 2022*

Accepted: *11 November 2022*

Published: *26 December 2022*

DOI: <https://doi.org/10.55630/KINJ.2022.080207>

KIN Journal, 2022, Volume 08, Issue 2

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov

Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков

проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev

Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova

PhD. Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев

ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова

д-р Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2022

© Редколегия, Авторски колектив, 2022

Published by

Institute of Mathematics and Informatics

at the Bulgarian Academy of Sciences,

Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и

информатика при Българска академия на

науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038